

KATARZYNA NOWACKA-BANDOSZ

Uniwersytet Szczeciński

MIĘDZYNARODOWA ZDOLNOŚĆ KONKURENCYJNA A MOŻLIWOŚCI POPRAWY POZYCJI KONKURENCYJNEJ POLSKI W HANDLU USŁUGAMI

Streszczenie

W artykule poruszono kwestię międzynarodowej zdolności konkurencyjnej gospodarki narodowej w handlu usługami tradycyjnymi i nowoczesnymi oraz jej wpływ na pozycję Polski na światowym rynku usług. Następnie zbadano perspektywy poprawy międzynarodowej pozycji konkurencyjnej gospodarki narodowej w kontekście bieżących przewag konkurencyjnych oraz możliwości wykreowania nowych.

Słowa kluczowe: handel usługami, konkurencyjność, usługi nowoczesne

Wprowadzenie

Proces serwicyzacji w gospodarce narodowej znalazł odzwierciedlenie we wzroście wartości eksportu usług z Polski. Stały się one ważnym składnikiem naszych wpływów dewizowych (w 2011 r. stanowiły 16% eksportu ogółem)¹. Jednak międzynarodowa pozycja konkurencyjna Polski w tej dziedzinie ciągle utrzymywała się na stosunkowo niskim poziomie. Celem artykułu jest próba oceny szans na jej poprawę w najbliższej przyszłości. W związku z powyższym zbadane zostaną najpierw tendencje w kształtowaniu się międzynarodowej zdolności kon-

¹ Obliczenia własne na podstawie *Exports and Imports of Goods and Services*, UNCTADstat, www.unctad.org (luty 2013).

kurencyjnej Polski w eksporcie poszczególnych rodzajów usług, a następnie ich wpływ na poprawę międzynarodowej pozycji konkurencyjnej kraju w analizowanej dziedzinie.

1. Międzynarodowa zdolność konkurencyjna Polski w latach 1980–2011

Międzynarodowa zdolność konkurencyjna gospodarki krajowej rozumiana jest jako „zdolność do walki, rywalizacji o korzyści związane z udziałem kraju w międzynarodowym podziale pracy”². O skuteczności kraju w tej rywalizacji świadczyć mogą rezultaty (wyniki) osiągnięte przez daną gospodarkę, w tym głównie stan i zmiany udziałów danego kraju w międzynarodowej wymianie gospodarczej, czyli jego międzynarodowa pozycja konkurencyjna.

W okresie analizowanych czterech dekad eksport usług w Polsce charakteryzował się na ogół systematycznym wzrostem. W roku 1980 wartość globalnych wpływów z tego tytułu wyniosła około 2 mld USD, a na koniec 2011 roku wzrosła do 36,9 mld USD. Była więc przeszło 18-krotnie wyższa. W tym czasie nasz udział w światowym wywozie usług zwiększył się z 0,55% do 0,89% (por. tab. 1). Osiągnięty wzrost międzynarodowej pozycji konkurencyjnej wydaje się więc niezadowalający. Spostrzeżenia takie nasuwają się również wtedy, gdy porównamy Polskę z innymi państwami regionu Europy Środkowo-Wschodniej, takimi jak Węgry i Republika Czeska, gdzie odsetek światowego handlu usługami był tylko o około połowę mniejszy (pod koniec 2011 r. przypadało na nie po około 0,5% światowego eksportu usług)³. Wydaje się, że nasza przewaga mogłaby być większa, gdyż Czechy i Węgry to kraje dysponujące zdecydowanie mniejszym potencjałem konkurencyjnym, biorąc pod uwagę około 3,5–4-krotnie mniejszą liczbę ludności, a także zajmowaną przez nich powierzchnię. Wskazywać to może na istniejące w naszej gospodarce możliwości zwiększenia roli usług przez efektywniejsze wykorzystanie posiadanego potencjału ludzkiego. Zdaniem J. Misali, z doświadczeń historycznych wynika dość jednoznacznie, że to właśnie ludzie wraz z ich skłonnościami i zdolnościami (do oszczędzania, inwencji i innowacji oraz samoorganizowania się) są elementem najważniejszym i spajającym wszyst-

² Por. J. Misala, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej*, PWE, Warszawa 2011, s. 77–83.

³ Dane pochodzą z *Value, Shares and Growth of Services Exports and Imports by Service-category*, UNCTADstat, www.unctad.org (luty 2013).

kie komponenty międzynarodowej konkurencyjności krajów⁴. Zastanówmy się jednak, czy istnieją ku temu przesłanki wynikające z aktualnego stanu i kierunków zmian innych komponentów międzynarodowej zdolności konkurencyjnej Polski, czyli w szeroko rozumianych zasobach własnych i zagranicznych (głównie kapitału), ale także systemie regulacji, zdolnych do generowania atrakcyjnej oferty rynkowej.

Tabela 1. Rozwój polskiego eksportu usług

Wyszczególnienie	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Wartość eksportu usług (mln USD)	2 018,0	2 104,0	3 200,0	10 637,0	10 395,0	16 246,1	32 734,4	36 944,3
Udział w światowym eksporcie usług (%)	0,55	0,55	0,41	0,90	0,70	0,65	0,87	0,89

Źródło: obliczenia własne na podstawie *International Trade in Goods and Services*, UNCTADstat, www.unctad.org (luty 2013).

Spośród głównych rodzajów usług takich jak transport, podróże i usługi pozostałe, tradycyjnie największe znaczenie w kształtowaniu międzynarodowej pozycji konkurencyjnej Polski miały usługi transportowe. W globalnym ich eksporcie udział Polski pod koniec 2011 wynosił 1,2%, podczas gdy w podróżach 1,0%, a w usługach pozostałych 0,7% (por. tab. 2). Jednak usługi transportowe odgrywały relatywnie coraz mniejszą rolę w generowaniu wpływów dewizowych Polski. Ich odsetek w naszym eksporcie usług ogółem zmniejszył się o połowę (tj. z 59% w 1980 r. do 29% w 2011 r. – por. rys. 1).

Warto dodać, że dla międzynarodowej pozycji konkurencyjnej Polski dominujące znaczenie ma transport samochodowy. Pod koniec 2011 roku wygenerował ponad 60% wpływów z eksportu usług transportowych⁵ i już w latach 90. ubiegłego wieku zaczął wypierać w Polsce inne rodzaje transportu (głównie kolejowy). Wynikało to z jego funkcjonalności w obsłudze wspólnego rynku, gdyż samochody ciężarowe przewożą szybko różnorodne ładunki z miejsca załadunku do miejsca rozładunku. Jednak za wzrostem przewozów nie nadążał rozwój sieci drogowej w Polsce. Tendencje te sprawiały, że w końcu lat 90. ubiegłego wieku zaczęły pojawiać się bariery, powodujące wydłużenie czasu operacji transporto-

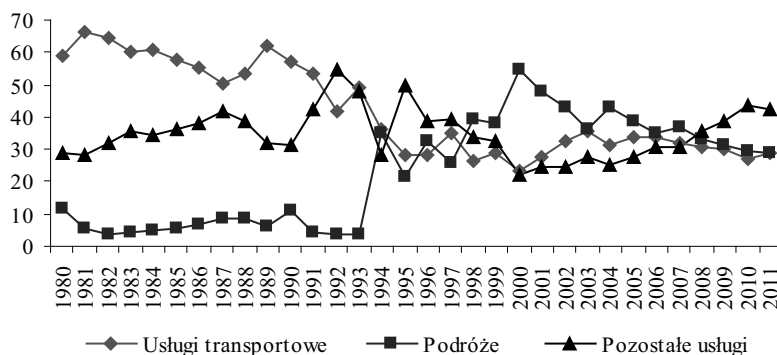
⁴ Por. J. Misala, *Międzynarodowa konkurencyjność...*, s. 78–79.

⁵ Opracowanie własne na podstawie: *International Trade in Services*, Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (luty 2013).

Tabela 2. Polski eksport usług transportowych, podróży oraz pozostałych usług

Lata	Wartość eksportu Polski (mln USD)			Udział Polski w światowym eksporcie (%)		
	usług transportowych	podróży	usług pozostałych	usług transportowych	podróży	usług pozostałych
1980	1 194,8	240,0	583,2	0,89	0,23	0,45
1985	1 219,7	118,0	766,3	0,98	0,10	0,54
1990	1 832,6	358,0	1 009,4	0,82	0,14	0,34
1995	3 041,0	2 306,0	5 290,0	1,01	0,57	1,12
2000	2 445,0	5 677,0	2 273,0	0,71	1,18	0,34
2005	5 462,9	6 287,2	4 495,8	0,96	0,91	0,36
2010	8 793,8	9 569,9	14 363,1	1,11	1,01	0,71
2011	10 599,0	10 638,9	15 699,7	1,23	1,00	0,70

Źródło: jak pod tabelą 1.

Rysunek 1. Struktura rodzajowa eksportu usług w Polsce (%)

Źródło: jak pod tabelą 1.

wych, pogorszenie efektywności przewozów oraz wzrost kosztów zewnętrznych ponoszonych przez całe otoczenie. Z kolei malejące obciążenie linii kolejowych powodowało wzrost kosztów jednostkowych przewozów i pogorszenie wyników finansowych PKP. Pomimo tych negatywnych tendencji, polski transport samochodowy był stosunkowo konkurencyjny wobec przewoźników z UE. Przyczyniały się do tego głównie niższe koszty wynagrodzeń. W roku 2001 za godzinę pracy w Polsce płacono 4 euro, podczas gdy w Niemczech 29 euro⁶. W następ-

⁶ Sektorowy Program Operacyjny Transport na lata 2004–2006, Departament Zarządzania Programem Transport Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007, s. 8.

nych latach, jak również po akcesji do UE, różnice te nadal się utrzymywały, będąc ważnym czynnikiem determinującym cenową konkurencyjność polskich usług transportowych⁷. Nie bez znaczenia było oczywiście także położenie geograficzne w centrum Europy, a więc predysponujące do nawiązywania kontaktów handlowych z krajami członkowskimi UE i ich obsługi transportowej.

Uwarunkowania o charakterze geopolitycznym odgrywały również nie małą rolę we wzroście wpływów z usług podróżniczych w Polsce. Ich znaczenie w naszym eksporcie rosło zwłaszcza w latach 90. ubiegłego stulecia. W tym okresie atrakcyjność Polski dla obcokrajowców wynikała z różnych względów, nie zawsze stricte turystycznych. W przypadku Niemiec mogła to być chęć odwiedzin krewnych, z którymi kontakty ułatwiło ich zjednoczenie. Ponadto wprowadzenie w Polsce rynkowych zasad gospodarowania wpłynęło na wzrost zainteresowania prowadzeniem działalności handlowej, co skutkowało wzrostem przyjazdów obcokrajowców. Jednak od początku obecnego wieku oddziaływanie tych czynników na atrakcyjność turystyczną Polski wyczerpuje się z uwagi na brak źródeł przewag konkurencyjnych, na których można budować prawdziwą i trwałą specjalizację międzynarodową w turystyce. Chodzi tu głównie o infrastrukturę transportową, hotelową, gastronomiczną, a także klimat. W związku z tym, od początku obecnego wieku zmniejszała się rola podróży w naszym eksporcie usług (z 55% w 2000 r. do 29% w 2011 r.). W ostatnich latach przyczyniał się do tego także ogólny spadek międzynarodowych podróży turystycznych, związany głównie z tragicznymi wydarzeniami z 11 września w 2001 roku⁸ oraz recesją wywołaną wybuchem kryzysu finansowego w 2008 roku. W rezultacie, udział Polski w globalnych wpływach z eksportu usług podróżniczych (po odnotowaniu wzrostu z niespełna 0,1% na początku lat 90. ubiegłego stulecia do 1,2% w 2000 r.) w następnych latach już nie wzrastał, ale utrzymywał się na poziomie około 1%.

Przechodząc do analizy trzeciego rodzaju usług – tak zwanych pozostałych, warto przypomnieć, że zalicza się do nich usługi łącznościowe, budowlane, ubezpieczeniowe, finansowe, informatyczne i informacyjne, prawa autorskie, patenty i opłaty licencyjne, pozostałe usługi handlowe oraz usługi kulturalne, rekreacyjne

⁷ W sektorze transport i gospodarka magazynowa koszt godziny pracy w Polsce wynosił w 2007 r. 7,26 euro, podczas gdy w Niemczech aż 26,10 euro. Opracowanie własne na podstawie *Hourly labour costs EU*, Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (luty 2013).

⁸ *Analiza przewag konkurencyjnych Polski na międzynarodowym rynku turystycznym*, Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 2003, s. 8 i n.

i usługi dla ludności. Z uwagi na specyficzne cechy tych usług, a zwłaszcza wysokie zapotrzebowanie rynku światowego oraz ściśle powiązanie z rozwojem nauki i techniki, usługi pozostałe są zaliczane do nowoczesnych⁹. Usługi transportowe oraz podróże określa się natomiast mianem tradycyjnych.

Rola usług nowoczesnych w kształtowaniu międzynarodowej pozycji konkurencyjnej Polski była dotąd mniejsza niż usług tradycyjnych. Usługi nowoczesne odgrywają jednak coraz większą rolę w strukturze polskiego eksportu. Świadczyć to może o łagodnym procesie dostosowywania podaży usług w Polsce do przekształceń zachodzących w strukturze światowego zapotrzebowania na usługi nowoczesne. Zjawisko to jest widoczne od początku obecnego wieku. Poprzedził je wyraźny spadek roli usług pozostałych, obrazujący pogarszającą się konkurencyjność polskich eksporterów tych usług w okresie transformacji gospodarczej z lat 90. ubiegłego wieku. Podaż eksportowa usług pozostałych zaczęła zwiększać się w ostatnich latach obecnej dekady, a od 2008 roku stały się one głównym składnikiem naszych wpływów dewizowych. Pod koniec 2011 roku wynosiły 42% usług ogółem. Wartość wpływów z eksportu usług pozostałych osiągnęła poziom około 16 mld USD, czyli blisko 27-krotnie większy niż w 1980 roku. W analizowanym okresie wzrastało oczywiście również znaczenie usług pozostałych w kształtowaniu międzynarodowej pozycji konkurencyjnej Polski. Ich udział w światowym eksporcie zwiększył się dwukrotnie (z poziomu 0,34% na początku obecnego wieku do 0,70% pod koniec 2011 r. – por. tab. 2).

Przyczyną tego zjawiska był rosnący potencjał eksportowy pozostałych usług handlowych, a także – chociaż w wyraźnie mniejszym zakresie – usług informatycznych i informacyjnych. Na te pierwsze przypadało w ostatnich latach ponad 60% polskiego eksportu usług pozostałych, a na drugie – przeszło 13%. W obu przypadkach odnotowano wzrost udziału w eksporcie usług pozostałych o około 10 pkt proc. w porównaniu z początkiem ubiegłej dekady. Jednocześnie zwiększył się również udział Polski w globalnym eksporcie pozostałych usług handlowych (z 0,40% do 0,93%) oraz informatycznych i informacyjnych (z 0,13% do 0,84% – por. tab. 3). Rozwój specjalizacji w wymienionych rodzajach usług związany był głównie z działalnością centrów offshoringu, których powstawanie w Polsce obserwuje się od końca lat 90. ubiegłego wieku, a w 2012 roku w niektórych województwach sygnalizowano ich kolejną falę.

⁹ Szerzej na ten temat zob. H. Nakonieczna-Kisiel, K. Nowacka-Bandosz, *Nowoczesne usługi w handlu międzynarodowym*, w: *Globalizacja i regionalizacja we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2012, s. 521–533.

Tabela 3. Polski eksport usług pozostałych

Lata	Usługi pozostałe							
	łącznie- ciowe	budow- lane	ubezpie- czeniowe	finan- sowe	informa- cyjne i informa- cyjne	prawa autorskie, patenty i opłaty licencyjne	pozostałe usługi handlowe (bizne- sowe)	kulturalne, rekreacyjne i usługi dla ludności
Udział w polskim eksporcie usług pozostałych (%)								
2000	10,3	13,0	9,2	4,6	2,7	1,5	56,6	2,2
2003	7,8	23,5	7,1	5,2	4,3	0,9	49,3	1,9
2006	6,3	19,5	1,5	3,5	6,5	0,6	59,7	2,4
2009	5,8	13,5	0,2	3,8	8,0	0,9	66,5	1,3
2010	3,9	9,2	1,2	3,9	10,7	1,6	67,3	2,1
2011	3,7	9,5	2,6	3,0	13,4	1,7	63,3	2,7
Udział w światowym eksporcie poszczególnych rodzajów usług pozostałych (%)								
2000	0,70	0,96	0,81	0,10	0,13	0,04	0,40	0,21
2003	0,57	1,86	0,40	0,13	0,18	0,03	0,35	0,22
2006	0,56	1,81	0,16	0,10	0,31	0,02	0,54	0,41
2009	0,69	1,51	0,03	0,16	0,45	0,05	0,83	0,35
2010	0,59	1,40	0,22	0,20	0,71	0,10	0,99	0,69
2011	0,57	1,46	0,48	0,15	0,84	0,10	0,93	0,83

Źródło: jak pod tabelą 1.

Spośród innych rodzajów usług pozostałych stosunkowo wysoką konkurencyjnością na światowym rynku wyróżniały się usługi budowlane. Warto dodać, że przypadający na Polskę odsetek globalnego ich eksportu był w całym analizowanym okresie większy niż w usługach transportowych i podróżach. Pod koniec 2011 roku wynosił 1,46% światowych wpływów z tego tytułu, ale wykazywał tendencję malejącą. Usługi te, będąc tradycyjną specjalizacją eksportową Polski w poprzednich latach, miały też większe znaczenie dla naszej gospodarki. W roku 2003 generowały prawie 1/4 naszego eksportu usług pozostałych, a obecnie mniej niż 10% (por. tab. 3).

Polska ma długie tradycje w świadczeniu usług budowlanych na rynku międzynarodowym. W latach osiemdziesiątych była ważnym ich eksporterem, z powodzeniem realizując projekty budowlane na wielu rynkach krajów europejskich (takich jak Niemcy, Bułgaria, Czechy, Słowacja, Francja, Rosja), a także afrykańskich i azjatyckich (Iran, Irak, Sudan, Malezja oraz niektórych republikach azjatyckich b. ZSRR). Pogorszenie konkurencyjności w usługach budowlanych nastąpiło w okresie przemian politycznych i gospodarczych zapoczątkowanych

na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku, które ujawniły niską konkurencyjność naszego budownictwa. Jej przyczyną było to, że do 1989 roku polskie budownictwo rozwijało się autonomicznie (nie licząc centralnie sterowanego eksportu usług budowlanych na ważne – pod względem politycznym – rynki), a więc poza procesami zmian techniczno-organizacyjnych zachodzących w światowym budownictwie. Odbiło się to negatywnie na poziomie innowacyjności naszego budownictwa¹⁰. Z kolei rozwój eksportu usług oparty na konkurencyjności cenowej, wynikającej z niższych kosztów pracy w Polsce, był utrudniony z uwagi na liczne ograniczenia stosowane w latach 90. ubiegłego wieku w poszczególnych krajach Unii Europejskiej w celu ochrony rynków pracy przed polskimi firmami. Z tych powodów również w następnych latach – mimo naszego członkostwa w Unii Europejskiej – wiele barier zostało utrzymanych. Stosowały je zwłaszcza Niemcy, a więc potencjalnie jeden z najważniejszych kierunków eksportowych Polski. Dopiero 1 maja 2011 roku została zniesiona większość ograniczeń w dostępie do niemieckiego rynku pracy i usług. Nie są już bowiem wymagane liczne zezwolenia na świadczenie usług budowlanych przez polskie firmy na terenie Niemiec, ale nadal obowiązują stawki wynagrodzenia minimalnego i inne uregulowania zawarte w niemieckich ustawach dotyczące delegowania pracowników w celu świadczenia usług¹¹.

W odniesieniu do innych rodzajów usług pozostałych – takich jak łącznościowe, finansowe, kulturalne, rekreacyjne i usługi dla ludności oraz usługi ubezpieczeniowe, a także patenty, prawa autorskie i opłaty licencyjne – potencjał konkurencyjny Polski był zawsze niewielki. Pod koniec 2011 roku ich udział w eksporcie usług pozostałych wynosił odpowiednio 3,7%, 3,0%, 2,7%, 2,6% i 1,7%. Na tle światowego eksportu tych usług polscy dostawcy odgrywali z reguły niewielką rolę, jednak najmniejszą w eksporcie patentów, praw autorskich i opłat licencyjnych (zaledwie 0,10% globalnych wpływów z tego tytułu) oraz w usługach finansowych (0,15%). Jest to zjawisko bardzo niepokojące, ponieważ dotyczy usług nowoczesnych, które cieszą się największym popytem na rynku światowym.

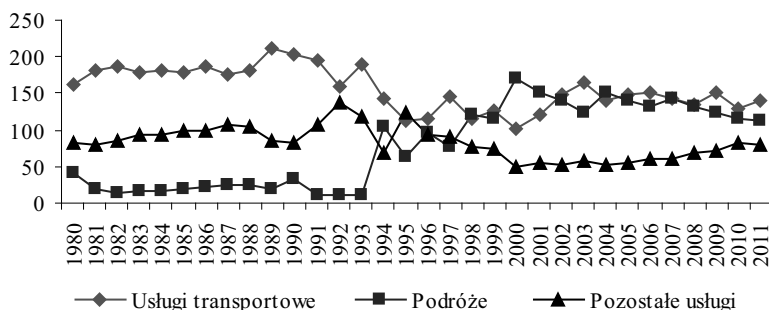
¹⁰ E. Zawadzki, *Poziom konkurencyjności polskiego budownictwa na tle budownictwa w krajach UE i w krajach CEFTA*, Wydział Analiz Ekonomicznych i Społecznych, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Raport nr 175, Warszawa, kwiecień 2000, s. 1 i n.

¹¹ Szerzej na ten temat zob. J. Masalski, *Otwarcie niemieckiego rynku pracy i usług – nowe możliwości dla polskich firm*, Wydział Promocji Handlu i Inwestycji, Berlin 2011.

2. Uwarunkowania poprawy międzynarodowej pozycji konkurencyjnej Polski

Skutkiem stosunkowo niewielkiej zdolności gospodarki do reakcji na rosnące zapotrzebowanie rynku światowego na usługi nowoczesne jest niski poziom międzynarodowej pozycji konkurencyjnej Polski. Naszą specjalnością są przecież usługi tradycyjne. Świadczy o tym kształtowanie się mierników ujawnionych korzyści komparatywnych (ang. *revealed comparative advantage* – RCA) zaprezentowanych na rysunku 2.

W latach 1980–2011 relatywnie wysokie wartości RCA odnotowano w usługach transportowych, a od połowy lat 90. XX wieku również w podróżach zagranicznych, przy czym wskaźniki te dla usług transportowych charakteryzowały się lekką tendencją malejącą, natomiast dla podróży – rosnącą. Zdecydowanie najmniejszy w całym analizowanym okresie był jednak wskaźnik RCA w usługach pozostałych, który z reguły kształtował się znacznie poniżej 100%, co świadczy o strukturalnym braku względnej przewagi w eksporcie tych usług.

Rysunek 2. Mierniki ujawnionych korzyści komparatywnych Polski z usług (%)¹²

Źródło: jak pod tabelą 1.

Wprawdzie Polska nie była wyspecjalizowana w wywozie na rynek światowy usług pozostałych, to jednak wykazywała przewagi konkurencyjne w niektórych ich rodzajach. Dotyczyło to przede wszystkim usług budowlanych, w których

¹² $RCA_i = \frac{X_i}{X} \div \frac{X_i^W}{X^W} \times 100$, gdzie: X_i – wartość eksportu usługi i w Polsce; X – wartość eksportu usług ogółem w Polsce; X_i^W – wartość światowego eksportu usługi i ; X^W – wartość światowego eksportu usług ogółem.

notowano przewagi trwałe i stosunkowo wysokie. Ich wskaźnik RCA osiągał wartość z reguły wyższą niż w usługach transportowych, ale także zmniejszał się od 2003 roku (por. tab. 4).

Tabela 4. Miernik ujawnionych korzyści komparatywnych Polski z usług pozostałych (%)

Lata	Usługi pozostałe							
	łącznościowe	budowlane	ubezpieczeniowe	finansowe	informatyczne i informacyjne	prawa autorskie, patenty i opłaty licencyjne	pozostałe usługi handlowe (biznesowe)	kulturalne, rekreacyjne i usługi dla ludności
2000	100,2	137,6	116,6	14,9	18,0	5,8	57,3	30,3
2001	88,6	208,2	101,7	27,5	24,2	8,9	55,8	46,5
2002	74,1	250,7	77,1	20,7	26,5	6,1	51,9	40,3
2003	94,6	306,7	66,4	21,9	29,1	4,6	57,8	35,5
2004	97,4	236,5	18,7	17,7	34,5	3,8	60,2	47,5
2005	80,4	236,7	21,3	18,8	28,3	6,4	67,9	45,0
2006	77,1	251,2	21,6	13,6	43,6	3,3	74,8	56,7
2007	72,8	225,3	3,0	15,8	49,2	6,2	76,1	56,5
2008	69,5	190,5	18,7	20,1	50,9	11,7	92,6	53,4
2009	83,0	180,7	3,6	19,4	54,1	5,8	99,6	41,3
2010	68,1	161,0	25,4	23,2	82,0	11,4	113,7	79,0
2011	64,3	164,7	54,0	17,3	95,1	11,4	104,8	93,3

Źródło: jak pod tabelą 1.

W ostatnich latach przewagi komparatywne ujawniła analiza RCA w usługach biznesowych (wskaźnik przekroczył 100% w 2010 r.), a w usługach informatycznych i informacyjnych najprawdopodobniej pojawią się one w najbliższym czasie (gdyż mierniki systematycznie zbliżają się do poziomu 100%).

Wskaźniki obliczone dla innych rodzajów usług pozostałych nie wskazują na możliwość wykształcenia nowych specjalizacji eksportowych w najbliższym czasie. Najmniejsze szanse na poprawę międzynarodowej pozycji konkurencyjnej wydaje się mieć Polska w patentach, prawach autorskich i opłatach licencyjnych oraz usługach finansowych. Świadczą o tym skrajnie niskie poziomy RCA, bo kształtujące się w granicach odpowiednio 4–12% i 14–28%. Trwałe przewagi konkurencyjne ma zatem Polska przede wszystkim w usługach transportowych, podróżach oraz w usługach budowlanych. Konieczne będzie jednak ich wzmocnienie, bo obecne źródła przewag komparatywnych – wynikające z relatywnie

niskich kosztów pracy, korzystnego położenia geograficznego czy akcesji do Unii Europejskiej – powoli wyczerpują się, o czym świadczą spadkowe tendencje kształtowania się RCA w usługach tradycyjnych. Na wykształcenie się przewag konkurencyjnych w usługach nowoczesnych szanse są jednak jeszcze mniejsze.

Umacnianie posiadanej konkurencyjności w usługach transportowych, podróżach i usługach budowlanych, a także szersze wykorzystanie potencjału ludzkiego do rozwoju specjalizacji w usługach biznesowych oraz informatycznych i informacyjnych powinno być zatem ważnym zadaniem dla naszego kraju. Jeżeli nawet polityka taka nie znajdzie odzwierciedlenia w znacznej poprawie międzynarodowej pozycji na światowym rynku usług (na którym coraz większym zapotrzebowaniem cieszą się przecież głównie usługi nowoczesne), to i tak pozwoli utrzymać, a może nawet zwiększyć międzynarodową pozycję konkurencyjną Polski specjalizującej się w usługach tradycyjnych. Konieczny jest jednak dalszy rozwój i doskonalenie infrastruktury drogowej, hotelowej i gastronomicznej, a także rozbudowa infrastruktury teleinformatycznej. Chodzi także o wzrost innowacyjności usług przez enkapsulację, czyli ich obudowywanie nowoczesnymi procesami usługowymi. Innowacje tego typu mogą dotyczyć na przykład nowych kanałów rozprzestrzeniania informacji o usługach turystycznych (np. przez SMS, e-mail, katalog on-line), nowego sposobu pośrednictwa na wielu rynkach (budowlanym, turystycznym, transportowym)¹³.

Ponadto do wzrostu międzynarodowej konkurencyjności, zwłaszcza usług biznesowych, mocno przyczynić się mogą napływające zagraniczne inwestycje bezpośrednie. W latach 2010 i 2011 odpowiednio około 50% i 30% wartości bezpośrednich inwestycji napływających do Polski ulokowane zostało w działalność profesjonalną, naukową i techniczną¹⁴. Inwestycje tego rodzaju mogą być identyfikowane z offshoringiem usług księgowych, back-office czy centrami usług wspólnych, a także tworzeniem centrów zarządzania itp. Inwestycje offshoringowe nie wyróżniają się szczególną kapitałochłonnością (ich udział w napływie BIZ ogółem wynosił w ostatnich latach 10–20%), ale ich zaletą jest to, że generują dużo miejsc pracy. Z raportu opracowanego przez Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych (ABSL) wynika, że Polska jest zdecydowanym liderem pod względem wielkości zatrudnienia w omawianym sektorze w Europie Środkowo-Wschodniej. Na kolejnych miejscach znalazły się Czechy, Węgry i pozost

¹³ *Usługi w gospodarce rynkowej*, red. I. Rudawska, PWE, Warszawa 2009, s. 154–159.

¹⁴ Opracowanie własne na podstawie *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce – 2011*, NBP, www.nbp.pl (luty 2013).

stałe kraje regionu. Wysoka pozycja konkurencyjna Polski pod tym względem wynikała między innymi z ustabilizowanej popularności nearshoringu jako części strategii offshoringowej wielu zachodnioeuropejskich firm¹⁵. Świadczy o tym również wysokie zaangażowanie inwestorów z krajów Unii Europejskiej, skąd pochodziło 81% ogółu inwestycji bezpośrednich zaangażowanych w działalność profesjonalną, naukową i techniczną, a w 2010 roku – nawet 96%¹⁶.

Polska jest uznawana za ważną lokalizację centrów usług, zwłaszcza usług biznesowych (BPO). Pod względem liczby centrów BPO zajmowała w 2011 roku pozycję lidera wśród krajów Europy Środkowo-Wschodniej z 337 centrami BPO. Warto dodać, że wiele firm uruchomiło na terenie naszego kraju więcej niż jedno centrum nowoczesnych usług. Przykładowo, w 2012 roku na podjęcie kolejnej inwestycji w kraju zdecydowała się firma Hewlett-Packard¹⁷. Biorąc pod uwagę powyższe tendencje, można oczekiwać wzrostu roli usług biznesowych w polskim eksporcie oraz na światowym rynku, jeśli oczywiście nie pojawią się inne, bardziej konkurencyjne cenowo ośrodki. Były już opinie, że utrzymanie znacznej różnicy in minus w kosztach, zarówno związanych z wysokością zarobków, jak i operacyjnych, będzie możliwe w Polsce tylko w ciągu najbliższych kilkunastu lat¹⁸. W perspektywie długookresowej zasadnicze znaczenie będzie zatem miała konkurencyjność wynikająca z jakości tych usług. W tym kontekście pozytywnie należy ocenić fakt, że obecne centra off shore w Polsce świadczą coraz bardziej zaawansowane usługi firmom działającym w innych krajach. Ponadto co piąte miejsce pracy w tym sektorze ma charakter badawczo-rozwojowy¹⁹. Najpopularniejszy sektor, w którym mają być lokowane inwestycje negocjowane przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych w 2013 roku to nowoczesne usługi biznesowe BPO²⁰.

¹⁵ J. Górecki, M. Jasińska, T. Szreder, M. Polkowski, Ł. Karpiesiuk, *Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce*, ABSL, Warszawa 2012, s. 11.

¹⁶ Opracowanie własne na podstawie *EU Direct Investment Positions, Breakdown by Country and Economic Activity*, Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (luty 2013).

¹⁷ *Polska 2011. Raport o stanie gospodarki*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2012, s. 232.

¹⁸ D. Ciesielska, *Polska jako lokalizacja offshoringu*, „CEO Magazyn Top Menedżerów” 2008, październik.

¹⁹ M. Kaczmarczyk, *Hit eksportowy*, „Forbes” 2012, nr 9, s. 100.

²⁰ A. Woźniak, *Amerykanie lokują pieniądze w Polsce*, „Rzeczpospolita” z 25.02.2013.

Podsumowanie

Z badań wynika, że w Polsce dominuje tradycyjny charakter specjalizacji eksportowej, co mocno ogranicza – zwłaszcza w perspektywie krótkookresowej – reakcję na rosnące zapotrzebowanie rynku światowego na usługi nowoczesne. Wobec tego Polska ma niewielkie szanse na wyraźną poprawę międzynarodowej pozycji konkurencyjnej w handlu usługami.

Dotychczasową pozycję Polski w światowym eksporcie usług w niewielkim stopniu mogą zwiększyć jedynie posiadane przewagi komparatywne w usługach tradycyjnych – transportowych, podróżach, usługach budowlanych, oraz nowo rozwijanych usługach biznesowych, informatycznych i informacyjnych. W tym celu niezbędne jest nie tylko efektywne wykorzystanie własnych zasobów siły roboczej oraz kapitału do przyspieszenia rozwoju szeroko rozumianej infrastruktury gospodarczej w usługach tradycyjnych, ale również zwiększone zainteresowanie naszą gospodarką inwestorów zagranicznych, których kapitał pozwoli na budowę przyszłych przewag konkurencyjnych w nowo rozwijanych usługach nowoczesnych.

Literatura

- Analiza przewag konkurencyjnych Polski na międzynarodowym rynku turystycznym*, Instytut Konjunktur i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa 2003.
- Ciesielska D., *Polska jako lokalizacja offshoringu*, „CEO Magazyn Top Menedżerów” 2008, październik.
- Górecki J., Jasińska M., Szreder T., Polkowski M., Karpiesiuk Ł., *Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce*, ABSL, Warszawa 2012.
- Nakonieczna-Kisiel H., Nowacka-Bandosz K., *Nowoczesne usługi w handlu międzynarodowym*, w: *Globalizacja i regionalizacja we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2012.
- Kaczmarczyk M., *Hit eksportowy*, „Forbes” 2012, nr 9.
- Masalski J., *Otwarcie niemieckiego rynku pracy i usług – nowe możliwości dla polskich firm*, w: *Portal promocji eksportu ministerstwa gospodarki*, Wydział Promocji Handlu i Inwestycji, Berlin 2011.
- Misala J., *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej*, PWE, Warszawa 2011.

Misala J., *Zarys teoretycznych podstaw rozwoju długookresowych przewag konkurencyjnych w handlu międzynarodowym ze szczególnym uwzględnieniem ich istoty, czynników determinujących i ich analizy*, Prace i Materiały Instytutu Gospodarki Światowej nr 309, Warszawa 2012.

Polska 2011. Raport o stanie gospodarki, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2012.

Sektorowy Program Operacyjny Transport na lata 2004–2006, Departament Zarządzania Programem Transport Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.

Usługi w gospodarce rynkowej, red. I. Rudawska, PWE, Warszawa 2009.

Zawadzki E., *Poziom konkurencyjności polskiego budownictwa na tle budownictwa w krajach UE i w krajach CEFTA*, Wydział Analiz Ekonomicznych i Społecznych, Kancelaria Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Raport nr 175, Warszawa, kwiecień 2000.

Woźniak A., *Amerykanie lokują pieniądze w Polsce*, „Rzeczpospolita” z 25.02.2013.

Internetowe bazy danych

EU Direct Investment Positions, Breakdown by Country and Economic Activity, Eurostat
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Exports and Imports of Goods and Services, UNCTADstat, www.unctad.org.

Hourly Labour Costs EU, Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

International Trade in Services, Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

International Trade in Goods and Services, UNCTADstat, www.unctad.org.

Value, Shares and Growth of Services Exports and Imports by Service-category, UNCTADstat, www.unctad.org.

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce – 2011, NBP, www.nbp.pl.

INTERNATIONAL COMPETITIVE ABILITY AND PROSPECTS FOR IMPROVEMENT IN INTERNATIONAL COMPETITIVE POSITION OF POLAND IN SERVICES

Summary

The first part of the article presents the issue of international competitive ability followed by evaluation of position of Poland in international trade in services. The second part discusses the perspectives for improvement in the context of revealed competitive advantages in traditional services and development of competitive advantages in modern services in Poland.

Keywords: services, export, foreign trade